

DELO NAŠIH ZAVODOV IN DRUŠTEV

Dr. Duša Krnel-Umek

NA POTI K DOKONČNI REŠITVI PROSTORSKEGA VPRAŠANJA POKRAJINSKEGA ARHIVA V KOPRU

V letošnjem letu bo minilo 35 let od ustanovitve koprškega Mestnega arhiva. Obletnica bo tokrat nekoliko drugačna, ker bo vrsto let pereče vprašanje hranjenja arhivskega gradiva za šest južnoprimorskih občin (Kopra, Izole, Pirana, Sežane, Ilirske Bistrice in Postojne) dolgoročno rešeno.

Pomen arhivov, ki hranijo številne stare in nove dokumente, je bil premalo prisoten v naši zavesti. V arhivih so primarni viri za vsakršno strokovno razpravljanje o zgodovinskem dogajanju in številni dokumenti za naše poznavanje sprememb strukture družbenih odnosov in načina življenja. Neopazne v svoji molčečnosti hranijo arhivalije številne podatke o naši preteklosti, včasih slavni drugič spet težki in žalostni, vendar je prav po njihovi nepristranski obravnavi moč prepoznati stopnjo kulturne ravni, zrelosti in tolerantnosti posameznega območja, naroda ali časa. Koprski arhiv, ki hrani gradivo Slovencev in Italijanov na istrskem predelu Slovenije, je za samospoznavanje narodnostno mešanega ozemlja še toliko pomembnejši. Zaradi specifičnosti območja in kulturno zgodovinske kontinuitete ima arhiv velik pomen za vso republiko. Iz dokumentov, ki izvirajo iz 12. stoletja, je razvidno, da je Evropa tu vedno bila, pa tudi, da je bil zgodovinski razvoj samosvoj, lasten tej zemlji in tem ljudem, drugim premalo poznan, zato mnogokrat tuj in nerazumljiv.

Mestni arhiv v Kopru je bil ustanovljen 1956. leta z nalogo, da "zbira, varuje in ureja arhivsko gradivo upravnih, gospodarskih in družbenih organov in ustanov, ki imajo svoj sedež v Kopru. Vodi evidenco in zbira arhivsko gradivo bližnje okolice v mejah koprškega okraja z namenom, da ga zavaruje pred propadom"... "Z dnem ustanovitve prevzame arhiv v Kopru v svojo upravo vse gradivo, ki ga je doslej zbral depot v Koprskem muzeju, arhiv ostalih organov v Kopru pa po predhodnem sporazumu s pristojnimi nadzornimi organi."¹ Leta 1966 je opravljal arhivsko dejavnost za občine Koper, Izola, Ilirska Bistrica, Postojna in Sežana. Leta 1967 se je preimenoval v Pokrajinski arhiv Koper in 1974 se mu je pripojil Mestni arhiv Piran. Vendar je tradicija organiziranega arhivskega dela na tem območju starejša: Piranska občina je ustanovila Mestni arhiv 1877. leta in na občinski seji v Kopru so leta 1900 sklenili, da bodo uredili stari arhiv mestne občine.

Koprski mestni arhiv ni imel svoje stavbe. Gradivo se je večkrat selilo, po prvi svetovni vojni pa je bilo skupaj s knjižnico in muzejem v sedanji stavbi Pokrajinskega muzeja Koper. Prostorska stiska se je nadaljevala tudi po drugi svetovni vojni; gradivo je bilo na različnih neustreznih lokacijah in v neustreznih prostorih, večina gradiva pa ni bila prevzeta.

Prvi idejni načrt za obnovo in dozidavo prostorov bivšega samostana in cerkve sv. Klare je bil iz leta 1973, uresničevati pa se je začel šele leta 1985, ko je Izvršni svet občine Koper sprejel zaključek, da se za potrebe arhiva določijo bivša cerkev sv. Klare in prostori bivšega samostana sv. Klare, kjer so poslovni prostori delovnih organizacij Rižanskega vodovoda in Komunale Koper. Občinski komite za urbanizem, gradbene, komunalne in stanovanjske zadeve in Občinski komite za družbene dejavnosti sta bila nosilca uresničevanja dogovorjenih izhodišč za reševanje poslovnih prostorov za potrebe arhiva. Na razgovoru s predstavniki občin je bilo istega leta dogovorjeno, da novogradnja, ki jo je predvideval družbeni dogovor, ni možna, zato so podprli lokacijo v stavbi bivšega samostana sv. Klare, ki dopušča možnost postopnega urejanja. Ugotovili so še, da bi bilo nujno, da financira obnovo tudi Republika Slovenija, tedanja Kulturna skupnost, "saj gre za arhivsko gradivo, ki je izredno pomembno tudi za Republiko Slovenijo in naj se zato uvrsti v republiški program investicij."²

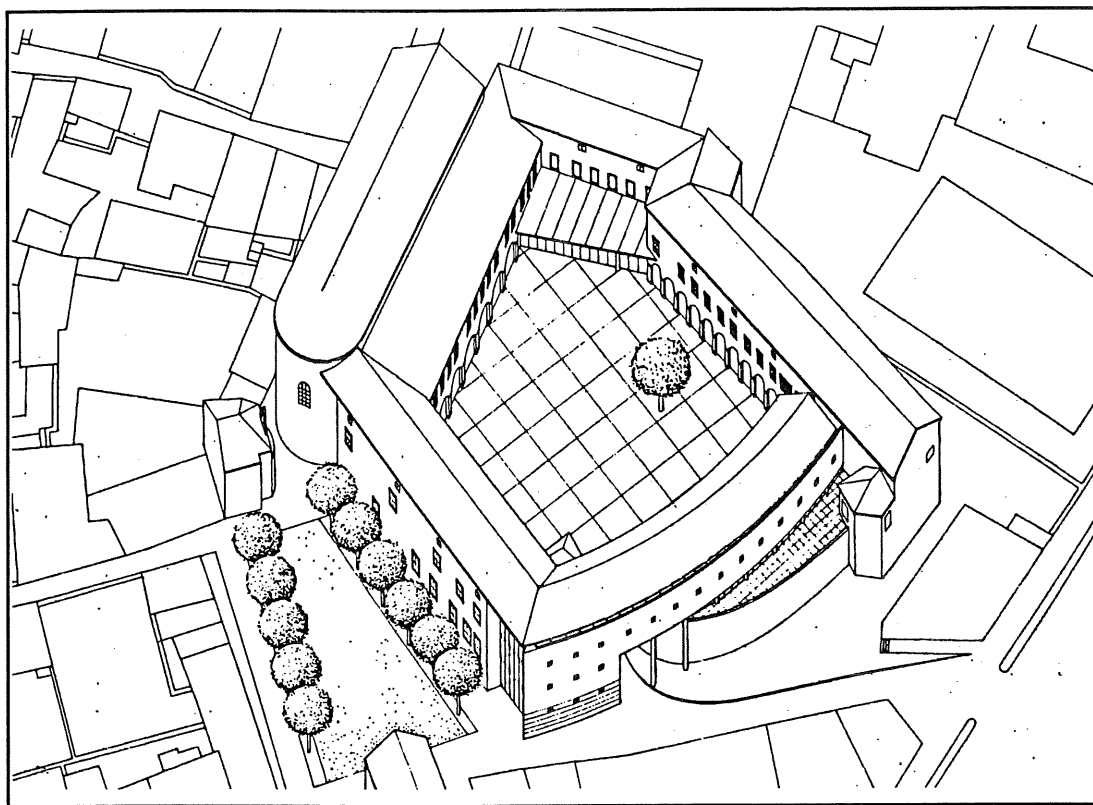
Začetek del pri obnovi bivšega samostana sv. Klare je bil mogoč, ko je leta 1987 koprski Izvršni svet namenil prvo stavbo iz celotnega kompleksa za arhiv in je leta 1988 tedanja Kulturna skupnost Slovenije namenila prva sredstva za obnovo strehe in utrditev sten.

Usklajevanje zahtev spomeniškega varstva in zahtev arhivske stroke je terjalo mnogo truda, vendar je pričujoča arhitekturna rešitev omogočila kar največjo možnost izrabe prostora za arhivsko gradivo in delovne prostore, obenem pa ohranja zunanjo podobo bivšega samostana, ki od leta 1806 ni bil več v cerkveni rabi in je služil različnim namenom, ker je bil v občinski lasti. Podobna primera arhivov v stavbah bivših samostanov sta v Benetkah in v Gradcu.

Z deli v notranjosti cerkve so bile odkrite tudi arheološke najdbe, zato so izkopavanja v letu 1989 trajala več mesecev. Nato so se gradbena dela nadaljevala. Obnovljeni del cerkve za depot arhivskega gradiva je bil odprt 19. oktobra 1990. Ima 3066 tekočih metrov polic, kar bo zadoščalo za selitev gradiva iz neustreznih lokacij in prevzem gradiva občinskih upravnih organov. Najprej bo prevzeto povejno gradivo okraja in občine Koper, ki je najboljše in najpomembnejše za začetek slovenske državnosti na tem območju. Rezerviran je prostor

1 Arhiv PAK, Spis 276/66

2 Arhiv PAK, Spis IS SO Koper 5.7.1985

Projekt zgradbe Pokrajinskega arhiva Koper (projektant: Vojteh Ravnikar, 1988)

za restitucijo gradiva starega koprškega občinskega gradiva, ki obsega čas od konca 14. do srede 19. stoletja in je shranjen v Italiji in za gradivo vojaške uprave za čas po drugi svetovni vojni, ki je v Beogradu.

Ves čas obnavljanja stavbe za depot so tekli razgovori za pridobitev prostorov Komunale Koper in Rižanskega vodovoda. S sklepom Izvršnega sveta SO Koper 1990. leta so bili dodeljeni prostori zahodnega trakta. Stavba bo po obnovi namenjena delovnim prostorom in dodatnim depojem.

V začetku aprila tega leta je arhiv prevzel tudi prostore v drugih dveh traktih stavbe, kjer je bil Rižanski vodovod. Sredstva za odkup je prispevala Občina Koper. Prostori so bili prepleškani in opravljena so bila najnujnejša dela, da se je zavod lahko preselil. S tem je omogočena boljša organizacija dela, ker so se začeli združevati delovni in skladiščni prostori na eni lokaciji. Vendar je rešitev samo začasna, ker je tudi ta del stavbe potreben temeljite obnove, da bo ustrezna za varovanje in urejanje arhivskega gradiva.

Pridobitev stavbe v Goriški 6 za Pokrajinski arhiv v Kopru, ki kot zadnja kulturna ustanova v slovenski Istri rešuje svoje prostorsko vprašanje, je bila rezultat načrtnega in skupnega prizadevanja Pokrajinskega arhiva Koper, Občine Koper, Republike Slovenije - bivše Kulturne skupnosti in komiteja oziroma sekretariata za kul-

turo, Arhiva republike Slovenije, Skupnosti obalnih občin, Rižanskega vodovoda in Komunale Koper. Vsak na svojem področju so prispevali, da je arhivska ustanova pridobila celoten kompleks, ki bo potem, ko bo obnovljen, dolgoročno rešil vprašanje varovanja arhivske dediščine.

Pri obnovi so arhitekti, Medobčinski zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran in izvajalci pokazali mnogo čuta za ohranjanje stavbne dediščine in prenovljena stavba bo obogatila tudi staro mestno središče.

Mišljenje, da so arhivi tisti del kulturne dediščine, za katero je potrebno vsaj enako, če ne še bolj skrbeti kot za druga področja, naj bi veljalo tudi nadalje. Zgodovinarjem, etnologom, arheologom, umetnostnim zgodovinarjem in drugim raziskovalcem naj bo omogočeno delo, da bomo v naslednjih letih lahko pričeli novim dognanjem, ki bodo obogatila naše védenje o preteklosti in omogočila boljše razumevanje današnjega časa.

Vida Rožac - Darovec

DELO ZGODOVINSKEGA DRUŠTVA ZA JUŽNO PRIMORSKO V OBJAVAH V TISKU (1989-1991)

Prvo vest o ustanovitvi Zgodovinskega društva za južno Primorsko (dalje: **ZDJP**) je podal Tomo Šajn v Primorskih novicah (dalje: **PN**) št. 19 na strani 22, 10.